

Sokół, Zofia

"Chłopi, naród, kultura, t. 4: Kultura i oświata wsi", pod red. Andrzeja Meissnera, Rzeszów 1996 : [recenzja]

Dzieje Najnowsze 29/3, 245-246

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przedstawione przez Potthoffa dokumenty z rozmów, jakie politycy zachodni Niemcy, szczególnie chadeccy, prowadzili z Honeckerem wskazują, że chyba niesłuszny był zarzut, iż socjaldemokracja, prowadząc dialog z NRD, umacniała panujący tam system i reżim. Analiza tematów rozmów prowadzi do wniosku, że działania chadecji wcale w nie mniejszym, jeśli nawet w nie większym stopniu prowadziły do podtrzymywania dyktatorskiego systemu w NRD.

Ale jednocześnie socjaldemokraci wyznawali zasadę, którą głosił szczególnie Egon Bahr, że zachowanie pokoju jest ważniejsze od respektowania praw człowieka. Była to jednak teza oderwana od rzeczywistości. Potthoff twierdzi nawet, że niektórzy politycy socjaldemokratyczni przeceniali swoje kontakty z Honeckerem. Dokumentacja jest jednak ważnym wkładem do poznania mechanizmu stosunków panujących między NRD a RFN, które w rezultacie doprowadziły do upadku muru, a tym samym i NRD. W tym sensie można powiedzieć, że polityka Kohla doprowadziła do uzyskania jedności, odbyło się to jednak, jak wynika z tekstów rozmów, w rezultacie hołdowania zasadzie, że „cel uświęca środki”. Nie ulega wątpliwości, że NRD swoją wewnętrzną słabością ułatwiła osiągnięcie tego celu.

Mieczysław Tomala
Warszawa

Chłopi — naród — kultura, t. 4: *Kultura i oświata wsi*, pod red. Andrzeja Meissnera, Rzeszów 1996, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ss. 327

Prezentowana publikacja jest pokłosiem obrad I Kongresu Historyków Wsi i Ruchu Ludowego — sekcji IV poświęconej kulturze i oświacie na wsi, który odbył się w Rzeszowie w dniach 1-3 czerwca 1995 r. dla upamiętnienia setnej rocznicy powstania pierwszej partii chłopskiej — Stronnictwa Ludowego, zawiązanego na zjeździe delegatów chłopskich w Rzeszowie w 1895 r.

Książka *Kultura i oświata na wsi* składa się z dwóch części: pierwszej zatytułowanej *Wybrane problemy kultury ludowej* i drugiej — *Z dziejów oświaty wiejskiej*; zawiera 27 szkiców, rozpraw i artykułów oraz *Wstęp* od red. Andrzeja Meissnera.

Część pierwsza jest poświęcona szeroko rozumianym problemom kultury ludowej, a głównym wątkiem przewijającym się w poszczególnych artykułach jest pytanie o istotę tej kultury, o wzajemne relacje między kulturą narodową a ludową, co zostało uwypuklone w pracach Jana Szymda *Tożsamość chłopska — charakter i ethos narodowy—polskość*, Piotra Kowalskiego *Kultura ludowa — utopie humanistyki* i Stefana Józefa Pastuszki *Kultura ludowa a kultura narodowa*. Autorzy próbowali odpowiedzieć na pytania, czy kultura ludowa jest bardziej uniwersalna, czy partykularna, w jakim stopniu mieszczą się w niej wartości fundamentalne, a w jakim typowe dla określonej klasy społecznej. Kolejne publikacje są związane z funkcjami kultury ludowej, w których podniesiono przede wszystkim funkcję edukacyjną, co zostało uwidocznione w pracach: Stanisława Dziedzica *Wieś—dwór. Konteksty kulturalne*, Stanisława Grodzkiego *Kultura prawna wsipolskiej w świetle ksiąg sądowych*, Jolanty Ługowskiej *Folklor tradycyjny — partykularny czy uniwersalny?*, Róży Goduli *Żniwa. Rytuał „końca i początku”* oraz Joanny Chrzęszcz *Obrzędy doroczne Pogórze*.

Druga część prezentowanej publikacji została poświęcona szeroko rozumianym problemom edukacji chłopskiej realizowanej w systemie szkolnym i pozaszkolnym. Autorzy ujmowali problemy oświaty w aspekcie historycznym, stąd większość poruszonych zagadnień odnosi się do okresu zaborów, w tym głównie do zaboru austriackiego, natomiast w mniejszym

stopniu do okresu międzywojennego i współczesnego — po 1945 r. W tej grupie artykułów zostały omówione różnorodne czynniki, które miały wpływ na uświadomienie społeczne i polityczne wsi, na podniesienie poziomu życia kulturalnego i oświatowego, ukazanie miejsca oświaty w programach i działalności partii chłopskich działających w Galicji i po zakończeniu I wojny światowej. Zagadnienia te podjęli w swoich opracowaniach: Andrzej Meissner *Spółczesność galicyjskie wobec oświaty ludowej*, Jerzy Potoczny *Problematyka oświaty ludowej w programach galicyjskiego ruchu ludowego (1870-1918)*, Jolanta Kur *Odwoływanie się do tradycji historycznej w ruchu ludowym (do 1918 roku)*, Witold Wojdyło *Pierwiastek narodowy w koncepcjach wychowawczych ruchu ludowego do 1939 roku*, Tadeusz Aleksander Dorobek *Oświatowy i kulturalny ruch ludowego* i Stanisław Palka *Wartości wychowawcze i kształcące w myśli ludowej. (Głos pedagoga na marginesie lektury wybranych pism i dokumentów politycznego i młodzieżowego ruchu ludowego)*.

Następną grupę stanowią prace na temat edukacji szkolnej, mającej znaczący wpływ na emancypację wsi, a zwłaszcza szkolnictwa ludowego i rolniczego: Czesława Majorca i Wacława Marmona *Szkola ludowa w Galicji. Ostoja polskości czy narzędzie krzewienia austriackiego serwilizmu?*, Władysław Szulakiewicz *Działalność wychowawcza szkoły ludowej w ujęciu Kazimierza Twardowskiego*, dotyczące zaboru austriackiego, gdzie nauka szkolna w okresie autonomicznym odbywała się w języku polskim. Podobne w treści są dwie następne publikacje odnoszące się do Królestwa: Krystyny Wróbel-Lipowej *Oświata ludowa pierwszego trzydziestolecia XIX wieku w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim* i Wiesława Cabana *Przejawy chłopskiej inicjatywy oświatowej w Królestwie Polskim w dobie przeduwłaszczeniowej*. Jedną publikacją dotyczy okresu międzywojennego — Zofii Budrewicz *Treści humanistyczne w ludowych szkołach rolniczych z lat 1918-1932*. Kolejną grupą zagadnień jest poświęcona edukacji pozaszkolnej i instytucjom pedagogicznym, a zwłaszcza towarzystwom oświatowo-kulturalnym — Towarzystwu Przyjaciół Oświaty Ludowej oraz Towarzystwu Szkoły Ludowej, co zostało pokazane w pracach Mirosławy Bednarzak-Libery *Formy działalności Towarzystwa Szkoły Ludowej na wsi galicyjskiej w latach 1891-1914* i Mariana Stolarczyka *Z działalności Towarzystwa Szkoły Ludowej w Brzesku w latach 1914-1921*.

Wydawnictwom ludowym zostały poświęcone trzy prace: Juliana Dybca *Od Gospodarza jakim by być powinien do Encyklopedii Macierzy. Z dziejów pozaszkolnej edukacji chłopów galicyjskiego*, Henryka Zalińskiego *Treści patriotyczno-historyczne w galicyjskich kalendarzach dla ludu w okresie autonomicznym* i Zenona Kaczyńskiego *Ludowy ruch wydawniczy 1895-1995*.

Dzieło kończą trzy prace dotyczące spraw uniwersytetów ludowych działających w okresie zaborów i między wojnami: Tadeusza Pilcha *Wspólnota korzeni ruchu ludowego i uniwersytetów ludowych*, Lucjana Turosa *Ignacy Solarz — wychowawca młodzieży chłopskiej* i częściowo Mieczysława Adamczyka *Od Gaci — do Wszechnicy Świętokrzyskiej*.

Prezentowane dzieło jest adresowane do szerokiego kręgu odbiorców zainteresowanych problematyką wsi, stanem oświaty i szkolnictwa wiejskiego, kultury ludowej, myśli pedagogicznej rozwijanej w szkolnictwie ludowym itp. Pokazują stan badań w tej dziedzinie i mogą stanowić dobry punkt odniesienia do ich kontynuacji. Teksty zawarte w zbiorze nie odzwierciedlają tematyki konferencji, gdyż nie wszyscy autorzy referatów na niej wygłoszonych, a zwłaszcza głosów dyskusyjnych zabieranych niemal po każdym referacie, nadesłali na czas swoje teksty do druku.

Zofia Sokół
Rzeszów